

FACTORI DE INFLUENȚARE A MENTALITĂȚII COLECTIVE DIN ROMÂNIA INTERBELICĂ, PRIVIND ATITUDINILE ȘI OPȚIUNILE POLITICE

Prof. dr. Marian CURCULESCU *

Motto:

„Țara dorește să ne vadă cot la cot,
braț la braț, să lucrăm pentru binele ei”.

(Ștefan Ciceo Pop)

După Primul Război Mondial, mentalitatea colectivă din diverse țări europene a cunoscut mutații importante, ajungându-se la o radicalizare a stării de spirit a populației. În anii 1917-1920 distrugerile și greutățile războiului, marile privațiuni, lipsa unor drepturi politice, dezorganizarea producției au condus la o deplasare spre stânga a stării de spirit și la izbucnirea unor mari acțiuni protestatare: revoluții (Ungaria, Rusia, Germania), greve, demonstrații în aproape toate statele.¹

În România interbelică, un loc important în preocupările populației l-au ocupat pasiunile, aspirațiile și opțiunile politice, mai ales că în 1918 s-a trecut de la votul cenșitar la cel universal, iar în 1923 a fost adoptată o Constituție modernă.

Viața politică interbelică fundamentată pe Constituția din 1923, a însemnat recunoașterea și afirmarea unor largi drepturi cetățenești: libertatea presei, dreptul de întrunire și de asociere, libertatea individuală, inviolabilitatea domiciliului, garantarea proprietății, libertatea conștiinței, votul universal, direct, secret și obligatoriu, egalitatea în fața legii, drepturi pentru naționalități ș.a.^{1bis} Constituția din 1923 a asigurat cadrul necesar afirmării unui regim democratic. Articolul 33 afirma că „toate puterile emană de la națiune”². Au existat și situații când nu s-au respectat întocmai prevederile constituționale: arestări abuzive, interzicerea unor organizații politice, introducerea cenzurii sau a stării de asediu (februarie 1933, martie

* Prof. dr., Colegiul Național „Constantin Cantacuzino”, Târgoviște.

¹ *Istoria românilor*, vol. VIII, Buc., Ed. Enc. 2003, p. 49

^{1bis} M. Rusenescu, I. Saizu, *Viața politică în România (1922-1928)*, Buc., Ed. pol., 1979, p. 154

² apud. I. Scurtu, I. Bulei, *Democrația la români (1866-1938)*, Buc., Ed. Humanitas, 1990, p. 124

1935),³ adoptarea legii pentru apărarea ordinii în stat (aprilie 1934) prin care guvernul putea să dizolve orice organizație sau grupare politică ce punea în pericol ordinea existentă ș.a.⁴

Largi categorii sociale, țărani, muncitori, intelectuali, clasele mici și mijlocii, o parte a burgheziei, și-au exprimat dezacordul față de măsurile care încălcau drepturile și libertățile constituționale.⁵ În societatea românească își făcea tot mai mult loc ideea că masele trebuiau să participe la viața publică și că pentru aceasta era nevoie de educație politică. În acest sens, Constantin Stere declara în 1926: „Educația politică a maselor constituie o problemă de viață și de moarte pentru stat. Educația politică se desăvârșește prin participarea lor la luptele politice, prin discuțiunea largă a problemelor vieții de stat, prin posibilitatea dată celui mai umil cetățean de a lua conștient o hotărâre referitoare la marile probleme naționale.”⁶

Învingând o serie de prejudecăți sau rezerve care mai existau în anii interbelici, numeroși săteni și orașeni s-au arătat interesați de viața politică, au optat pentru diverse formațiuni, au participat la alegeri și au luat atitudine față de marile evenimente interne și internaționale. Aceste pasiuni, atitudini și opțiuni au fost influențate de o varietate de factori: programele, doctrinele și propaganda partidelor, personalitatea liderilor politici, presă, rolul monarhiei, situația economică, nivelul de trai, activitatea guvernelor, contextul extern.

Programele politice precum și disensiunile din și dintre partide, aveau un important ecou în mentalitatea colectivă. Astfel, în 1931, Grigore Gafencu atrăgea atenția că formațiunile politice trebuiau să-și ierarhizeze ambițiile, să-și selecționeze valorile și să-și revizuiască metodele și moravurile.⁷ Opțiunile erau variate, mergând spre liberalism, țărănism, socialism, comunism, iorghism, gogism, averescanism, cuzism, legionarism ș.a. Disputele dintre politicieni, demagogia, disputele din presă, „metodele” de a obține voturile în alegeri, intoleranța și violența folosite de mișcarea de extrema dreaptă, aveau urmări în mentalitatea cetățenilor, mai ales la sate, determinând de multe ori disensiuni și neînțelegeri. „Oamenii – nota Mircea Eliade în 1934 – se mănâncă unii pe alții în numele partidelor.”⁸

³ I. Scurtu, I. Bulei, *op. cit.*, p. 28

⁴ *Ibidem*, p. 134

⁵ Luchian Deaconu, *Țărănimea română între anii 1934-1944, o conștiință la hotarul dintre două lumi*, Craiova, Ed. Scrisul românesc, 1984, p. 104

⁶ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 69, șed. din 24 martie 1926, p. 2240

⁷ Grigore Gafencu, *Însemnări politice (1929-1939)*, Buc., Ed. Humanitas, 1991, p. 81

⁸ Apud Z. Ornea, *Anii '30. Extrema dreaptă românească*, Buc, Ed. Fundației culturale române, p. 172

La acestea se adăugau urmările lăsate în plan sufletesc de îndelungata dominație străină. Spre exemplu, în august 1932, Ștefan Ciceo Pop declara în parlament: „Nu este de mirare că a fost atâta frământare. Am venit din toate părțile, fii aproape necunoscuți, la sânul mamei; am venit din trei mari împărății care s-au prăbușit; au alergat aceia care de multe veacuri au fost despărțiți de Patria-Mamă. [...] În 13 ani de viață parlamentară, noi nu ne-am dat răgaz unul altuia să ne cunoaștem. Prea mult ne-am războit, prea repede ne-am aruncat unul asupra celuilalt și n-am avut timp să medităm și să ne gândim la enormele jertfe, pe urma cărora am venit noi în Parlamentul României Mari. [...] Țara dorește să ne vadă cot la cot, braț la braț, să lucrăm pentru binele ei.”⁹

O influență asupra opțiunilor sau pasiunilor politice ale maselor o aveau liderii politici, șefii de partide. Aceștia se evidențiau prin diferite idei și calități care-i făceau mai mult sau mai puțin populari în rândul opiniei publice: Ionel Brătianu se remarcă prin arta de a governa și de a realiza interesele liberale¹⁰; Iuliu Maniu se impunea prin sobrietate, demnitate și prin marile merite în lupta de eliberare națională a ardelenilor; Ion Mihalache era promotorul unui curent nou, țărănismul, cu mare priză la sate; N. Iorga era recunoscut ca un simbol al rezistenței românești în anii primului război mondial și ca o personalitate științifică remarcabilă; Corneliu Zelea Codreanu se evidenția prin carismă și prin imaginea de „aducător” de dreptate; N. Lupu era iubit pentru limbajul intransigent la adresa greutăților și a abuzurilor; Averescu era simbolul eroismului românesc în timpul primului război mondial; O. Goga se sprijinea pe faima de „poet al pătimirii noastre” etc.

O contribuție importantă o aveau și liderii organizațiilor județene care, prin modul de a acționa, de a vorbi, și chiar prin felul de a se îmbrăca, reușeau să atragă aderenți. Așa de pildă, despre Cezar Spineanu, liderul organizației național-țărăniste din județul Dâmbovița, ziarul „Țăranul Dâmboviței” scria în aprilie 1924: „La București și la Târgoviște umblă cu țilindru, ghetete de lac și mănuși, iar la țară cu pălărie plesnită, manta verde soldătească soioasă, cu ghetete peticite și cu traista în spate cu mămăligă rece și ceapă, ca astfel să înșele și să amăgească buna credință a țăranilor necunoscători.”¹¹ Mulți cetățeni, identificau partidul sau organizația județeană cu liderul politic. Presa sublinia rolul foarte important pe care acesta îl avea în

⁹ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 8, șed. din 9 august 1932, pp. 201-202

¹⁰ I. Scurtu, *Ion I. C. Brătianu*, Buc., Ed. Museion, 1992, p. 3

¹¹ „Țăranul Dâmboviței”, II, nr. 16-17 din 1-15 aprilie 1924, p. 1

„topul” preferințelor populației: Șeful – scria ziarul „Chindia” în septembrie 1934 – „e spiritul partidului, el e sensul; el e și prestanța dar și splendoarea și tot el e câteodată și decadența lentă sau bruscă a partidului.”¹²

Uneori, abilitatea acestuia de a prezenta soluții la marile probleme de ordin material, reușea să atragă simpatizanți. Spre exemplu, în anii crizei economice, campania unor politicieni contra cametei și pentru soluționarea problemei datoriilor agricole avea un succes mare în toate straturile sociale.¹³ O experiență aparte se întâlnește în deceniul al patrulea când o parte a populației, sătulă de „realitățile naționale”¹⁴ și de „bizantinismele” românești, s-a lăsat atrasă de «mitul» Codreanu și de originala propagandă legionară: deplasările la sate, deschiderea unor șantiere, ajutorarea săracilor, promisiunea de stărpire a hoției etc. Este interesant de subliniat că în anii '30, când clasa politică tradițională „inspira tot mai puțin respect”¹⁵, mulți identificau aspirația spre o lume nouă cu unele personalități considerate în mod exagerat „providențiale”: Carol al II-lea, Corneliu Zelea Codreanu ș.a.

Vorbind despre factorii de influențare a maselor, nu trebuie uitat rolul jucat de marile întruniri organizate de partide cu diferite prilejuri: campaniile electorale, criticarea politicii guvernamentale, exprimarea unor atitudini față de problematica externă etc. Unele dintre aceste adunări deveneau convingătoare prin dimensiunile lor impresionante: peste 50.000 de participanți la întrunirea averescanilor desfășurată la „Arenale Romane” din București (3 iunie 1924), peste 100.000 de oameni prezenți la adunarea de la Alba Iulia organizată de Partidul Național Țărănesc la 6 mai 1928, marile acțiuni antirevizioniste (1933-1938) ș.a. În mod asemănător, trebuie subliniată influența avută asupra conștiinței colective de acele atitudini și activități cu un înalt grad de trăire sufletească, specifice mișcării extremiste de dreapta: ținuta, cântecele, marșurile, depunerea jurămintelor, slujbele religioase, ajutorarea săracilor și pedepsirea adversarilor, marile procesiuni (cum a fost cea din februarie 1937 organizată cu ocazia aducerii în țară a corpurilor neînsuflețite ale legionarilor Moța și Marin) etc.

Dar mentalitatea colectivă resimțea nu numai calitățile politicienilor și ale partidelor, ci și defectele acestora: demagogia, intoleranța, corupția,

¹² Victor Brânduș, *Din moravurile politicianismului dâmbovițean*, în „Chindia”, I, nr. 9-10 din 29 septembrie 1934, p. 2 vezi și Nae Ionescu, *Roza vânturilor (1926-1933)*, Buc., Ed. Cultura națională, 1937, p. 332.

¹³ Gh. Popa, *Primăvara cu pluguri și lacrimi*, în „Sfarmă piatră”, II, nr. 25 din 14 mai 1936, p. 7

¹⁴ L. Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Buc., Ed. pol., 1970, p. 46

¹⁵ Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, Buc., Ed. Humanitas, 1997, p. 255

ambițiile, calomnierea adversarilor etc. Marile promisiuni din timpul opoziției, urmate de neîndeplinirea lor integrală în anii de guvernare, erau considerate „practici mincinoase”¹⁶ și făceau ca simpatiile populației să se schimbe de la un partid la altul. Așa se explică de pildă, „mărirea” averescanilor (1920) și a național-țărăniștilor (1928), urmată de scăderea popularității acestora în anii următori. Analizând acest aspect, T. Teodorescu-Braniște nota în 1930: „E foarte ciudat ceea ce se petrece în politica românească. Fiecare partid combate în opoziție, ceea ce va practica la guvern și practică la guvern metodele pe care le combate opoziția.”¹⁷ Armand Călinescu sublinia că demagogia politicianilor, mai ales în timpul alegerilor, ducea la „destrămarea sufletului prin propagandă deșănțată.”¹⁸

Certurile și tensiunile legate de diferite probleme (adoptarea Constituției din 1923¹⁹, alegerile parlamentare, adoptarea unor legi²⁰, dizidențele sau fuziunile, atitudinile față de monarhie, ascensiunea extremei drepte, pericolul extern, corupția²¹, patimile din unele organizații județene²², exprimau concurența „deșănțată a ambițiilor politice”²³ și își găseau ecou în conștiința colectivă. Spre exemplu, mulți oameni simpli nu înțelegeau alianțele electorale „imposibile” („pactul de neagresiune” Maniu-Codreanu, asocierea dintre Partidul Național Liberal și Frontul Românesc în alegerile parlamentare din 1937), fuziunile sau plecările surprinzătoare (intrarea grupării ardelene Goldiș în Partidul Poporului în martie 1927, desprinderea grupării Gheorghe Brătianu din Partidul Național Liberal în 1930, părăsirea Partidului Național Țărănesc de către doctorul N. Lupu în 1927, C. Stere în 1930, Grigore Iunian în 1932), certurile dintre „tinerii” și „bătrânii” liberali etc. Emil Cioran considera că toate acestea reprezentau „o tradiție bizantină” și constituiau „plaga mare a României interbelice”²⁴.

Numeroși cetățeni nu-și puteau explica mentalitățile curioase ale unor politicieni, determinate de obsesia „măririi”. Astfel, referindu-se la „fripturiști”

¹⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Casa Regală, dos. 73/1930, p. 4

¹⁷ T. Teodorescu-Braniște, *Parlamentul a luat vacanță*, în „Adevărul”, 43, nr. 14257 din 5 aprilie 1930, p. 1.

¹⁸ Armand Călinescu, *Însemnări politice*, Buc., Ed. Humanitas, 1991, p. 372

¹⁹ I. Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Buc., Ed. enc., 1994, p. 25

²⁰ G. Ivașcu, Antoaneta Tănăsescu, *Cumpăna cuvântului (1939-1945)*, Buc., Ed. Eminescu, 1977, p. 8

²¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Inspectoratul general al jandarmeriei, dos. 12/1933, p. 62

²² *Ibidem*, fond Ministerul de Justiție – Direcția judiciară, dos. 19/1937, vol. I, p. 189

²³ C. Argetoianu, *Memorii*, vol. VI, Buc., Ed. Machiavelli, 1996, p. 224

²⁴ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Buc., Ed. Vreamea, f.a., p. 18

(cei care treceau cu ușurință dintr-un partid în altul), N. N. Petrașcu sublinia că aceștia aveau elan când vedeau că li se asigură un post avantajos, dar „același elan dispărea sau era gata să se deplaseze într-un club vecin la prima decepțiune personală.”²⁵ Despre această meteahnă, cu ecou în conștiința mulțimii, este relevantă relatarea lui C. Argetoianu, referitoare la atmosfera din rândul iorghiştilor după desemnarea (17 aprilie 1931) lui N. Iorga ca prim-ministru: „De a doua zi dimineața au năvălit pe culori, pe județe și pe plăși la Iorga acasă, înzeciți, însutiți, înmiiți, prin adaosul tuturor haimanalelor pe care democraticele noastre partide și le trec unul altuia [...] Iorga îi înjura, îi blestema, îi da afară, ei însă nu voiau să știe de nimic, treceau peste cordoanele de sergenți care apărau poarta, năvăleau din nou, strigau «Ura» și cereau să li se împartă prada.”²⁶ Același Argetoianu considera că era nevoie de o mentalitate nouă care să exprime „subordonarea completă a drepturilor individuale îndatoririlor colective” și să arate că „vechiul nostru organism de stat trebuie nu numai îmbrăcat în țoale noi, dar și toate obiceiurile noastre trebuie primenite.”²⁷ Dar această schimbare a rămas mai mult o dorință decât o realitate, căci „tradiția bizantină” s-a menținut în forme și nuanțe diferite.

Lumea, în general era atentă la alianțele sau fuziunile politice, pentru a vedea care formațiuni se găseau în ascensiune și care se „topeau” măcinate de disensiuni interne. Erau salutate fuziunile considerate importante: cea dintre Partidul Național Român și Partidul Naționalist al Poporului (1925) sau dintre Partidul Național și Partidul Țărănesc (1926), revenirea doctorului Lupu în Partidul Național Țărănesc (1934) și a lui Gheorghe Brătianu în Partidul Național Liberal (1938) etc. Așa de pildă, C. Argetoianu sublinia că „contopirea” dintre Partidul Naționalist al Poporului și Partidul Național (martie 1925) „a făcut o vâlvă nemaipomenită” și a impresionat adânc, încât miile de simpatizanți adunați în fața Teatrului Național din București formau „o mare de capete ca pe vremea manifestărilor pentru război din anii neutralității.”; se auzeau „urlete de entuziasm” și era „un delir de entuziasm al poporului.”²⁸ Motivul acestei bucurii – nota același Argetoianu – era simplu: „Lumea era exasperată de ce era [...] ea voia altceva [...] numai acest altceva de a doua zi căuta, restul fiind zarzavat de garnitură.”²⁹

²⁵ N. N. Petrașcu, *Evoluția politică a României în ultimii douăzeci de ani (1918-1938)*, Buc, 1939, p. 48

²⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond C. Argetoianu, dos. 64, p. 158; vezi și fond Inspectoratul general al jandarmeriei, dos. 9/1937, p. 24

²⁷ *Ibidem*, fond C. Argetoianu, dos. 63, p. 196

²⁸ C. Argetoianu, *op. cit.*, vol. VII, p. 157

²⁹ *Ibidem*, p. 148

În conștiința colectivă aveau ecou toate marile evenimente politice: schimbările de guvern, alegerile, activitatea executivului și a legislativului, criza dinastică, revenirea lui Carol în țară (1930), actele de violență ale extremei drepte, pericolul extern.

O importantă influență asupra atitudinii politice a maselor o avea presa (îndeosebi presa de partid), care publica articole pe diferite probleme: prezenta programele și acțiunile partidelor, îi populariza pe lideri, îi critica pe concurenți și adversari, făcea campanie electorală, comenta evenimentele importante din țară și din străinătate. Este interesant de subliniat că în anul 1934, presa de partid avea un tiraj total de 254.350 exemplare, din care: Partidul Național Liberal edita 54 de periodice cu 84.900 exemplare, Partidul Național Țărănesc avea 46 de periodice cu 83.750 exemplare, Partidul Maghiar scotea 23 de periodice cu 42.650 exemplare, Garda de Fier edita 18 periodice cu 20.000 exemplare etc. De asemenea, un rol însemnat îl avea presa independentă care încerca să prezinte evenimentele și faptele fără patimă: „Universul” (200.000 exemplare), „Dimineața” (100.000 exemplare), „Adevărul” (50.000 exemplare) ș.a. Numărul mare și varietatea periodicelor situau România pe un loc fruntaș în Europa, înaintea Ungariei, Austriei, Bulgariei, Iugoslaviei.³⁰

Dar informațiile pe care le recepta opinia publică nu erau întotdeauna corecte, căci anumiți ziariști nu-și făceau meseria cu bună credință. Astfel, unii dezorientau și dezinformau mulțimea, practicând exagerările, calomniile și șantajul.³¹ Referindu-se la aceste „metode”, un ziarist nota în 1933: „Dacă eu m-aș orienta bunăoară, după gazetele partidelor ar trebui să cred că viețuiesc într-o țară condusă de tâlhari, borfași, excroci, falsificatori, trădători etc. Un cunoscător al moravurilor știe că acestea sunt procedee inofensive cu care bărbații de stat se gratifică cu generozitate în luptele de presă sau în parlament. În realitate, oamenii care se porecesc astfel, se îmbrățișează cordial când se întâlnesc pe culoarele Camerei sau în saloane. Dacă n-ai spirit de discernământ, nu poți înțelege niciodată România și pe români.”³² Dar câți dintre oamenii simpli conștientizau că „aria calomniei” era doar un joc al politicianilor?

Uneori, lumea nu recepta corect informația din cauza cenzurii (ridicată în noiembrie 1928 dar reintrodusă în decembrie 1933 până în noiembrie 1937). Așa se explică faptul că au fost cenzurate declarații sau articole ale

³⁰ I. Scurtu, I. Bulei, *op. cit.*, p. 202

³¹ *Ibidem*, p. 203

³² Apud. I. Scurtu, I. Bulei, *op. cit.*, p. 203

unor importanți politicieni: Averescu, I. Maniu, Gheorghe Brătianu, I. Mihalache, C. Titel-Petrescu, L. Pătrășcanu ș.a. Au fost și situații când ziarele care criticau camarila erau confiscate: „Curentul” (ianuarie 1933), „România nouă” (noiembrie 1933) etc. În absența unei informații corecte, de multe ori, mai ales la sate, apăreau zvonurile care deformau realitatea. Este sugestiv că legea pentru apărarea liniștii și a creditului țării (martie 1930), prevedea închisoare corecțională de la 3 luni la 2 ani pentru cei care „vor fi răspândit în public prin publicațiuni, broșuri, ziare, circulări, afișe sau vor fi colportat prin viu grai, fapte neadevărate, de natură a produce panică sau de a tulbura siguranță, ordinea publică sau liniștea cetățenilor.”³³ Vestile erau uneori deformate la cârciumă sau în localuri, unde se adunau oameni din deosebite stări sociale și cu un nivel diferit de analiză. Corneliu Zelea Codreanu afirma că în București erau locuri „unde toate veștile de orice natură, internă sau externă sunt acolo”: Capșa, Corso, Athénée Palace ș.a.³⁴

În plan politic, mentalitatea colectivă resimțea în mod evident urmările situației economice, cu realizările din anii 1922-1928 și din 1934-1937, precum și cu dificultățile din timpul crizei economice. Astfel, în anii 1922-1928, transformările din economie datorate în bună măsură reformei agrare și politicii guvernului liberal, au dus la mutații cu conotații politice: s-a produs o regrupare a forțelor politice, s-a consolidat Partidul Național Liberal („decada” Brătianu), a crescut rolul burgheziei mici și mijlocii și al burgheziei sătești, a sporit ponderea muncitorimii; intelectualitatea (în majoritate), pătura mijlocie, s-au înscris pe linia adâncirii democrației burgheze. În același timp, lumea s-a îndepărtat definitiv de Partidul Conservator și mulți au început să creadă în partidele noi, acestea având avantajul că nu erau compromise.³⁵

În anii 1929-1933, greutățile generate de criza economică au făcut ca opinia publică să-și piardă speranța pusă în Partidul Național Țărănesc și să apară semne de neîncredere față de partidele politice în general. Unii dintre micii negustori, micii industriași, țărani, funcționari, studenți, intelectuali, meseriași, văzând că scade capacitatea de cumpărare și fiind amenințați de lipsa de credite bancare, au optat pentru mișcarea de dreapta, îndeosebi spre legionarism. În mentalitatea acestora, formațiunile de extrema dreapta reprezentau „salvarea” aceluși timp.

³³ Apud. I. Scurtu, *op. cit.*, p. 145

³⁴ Duiliu Sfîntescu, *Din luptele tineretului român (1919-1939). Culegere de texte*, Buc., Ed. Fundației Buna Vestire, 1993, p. 309

³⁵ M. Rusenescu, I. Saizu, *op. cit.*, p. 243

Chiar și în perioada 1934-1937, unele necazuri ale oamenilor (inundații, secetă, venituri modeste etc.) îi făceau instabili sub aspectul opțiunilor politice, căci exista mentalitatea că pentru toate disfuncționalitățile era vinovat guvernul. Așa de exemplu, rapoarte ale jandarmeriei din anul 1936 informau că seceta prelungită producea mari nemulțumiri în rândul maselor și atrăgeau atenția că „orice propagandă speculând nevoile și nemulțumirile cu caracter local și general poate prinde în sânul acestei populații.”³⁶ O situație aparte se întâlnea în zona de nord-est a țării unde problemele economice (rolul important al evreilor) generau atitudini politice specifice (antisemitismul).³⁷

În aspirațiile și atitudinile lor politice, masele erau influențate și de activitatea guvernelor. Astfel, acele partide venite la guvernare pe valul de entuziasm (averescanii în 1920, național-țărăniștii în 1928), neîndeplinind speranțele alegătorilor, și-au diminuat popularitatea. Un rol important l-a avut regele Carol al II-lea, deoarece prin acțiunile de instaurare a autorității monarhice a dus la măcinarea partidelor; numărul acestora a crescut de la 7 în 1930 la 13 în 1937.³⁸ Carol al II-lea – nota C. Argetoianu – avea „pornirea lui principală împotriva partidelor pe care, de la începutul domniei s-a hotărât să le distrugă sau cel puțin să le slăbească.”³⁹ În rândul cetățenilor, ca urmare a convingerilor proprii sau sub influența politicienilor, au apărut două tendințe: procarliștii și anticarliștii. În deceniul al patrulea, în rândul burgheziei aveau loc dispute privind regimul politic (parlamentar sau dictatorial), care au determinat numeroase disoluții și regroupări politice.⁴⁰

Opțiunile și aspirațiile politice ale maselor nu au făcut și nu puteau face abstracție de contextul extern. Astfel, ascensiunea fascismului și a hitlerismului precum și mutațiile din alte țări (dinspre sistemul democrației burgheze spre cel al regimurilor autoritare), au favorizat ascensiunea curentelor de extrema dreaptă în România.⁴¹ La aceste cauze se adăugau acțiunile de corupție din Franța, Spania, România, care în concepția unora arătau că regimul democrat era corupt prin natura sa.⁴² Referindu-se la relația

³⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Inspectoratul general al jandarmeriei, dos. 37/1935, p. 3

³⁷ Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 370

³⁸ M. Mușat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire (1918-1933)*, vol. II, Buc., Ed. Șt. și Enc., 1986, p. 925

³⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond C. Argetoianu, dos. 66, p. 175

⁴⁰ Florea Nedelcu, *De la restaurație la dictatura regală*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1981, p. 7

⁴¹ Marcel Știrban, *Din istoria României (1918-1921). Probleme ale vieții politice, economice și sociale*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1987, p. 110

⁴² Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier. 1919-1941*, Buc., Ed. Humanitas, 1995, p. 132

dintre creșterea simpatiei pentru mișcarea de dreapta în țara noastră și contextul european, Grigore Gafencu nota în octombrie 1936: „Gogiștii la suprafață, vaidiștii în jurul puterii, Garda de Fier în adâncime [...] Curentul din afară le e prielnic.”⁴³ Sub influența acestor cauze externe, coroborate cu cele interne (abuzurile politice, dificultățile materiale, teama de evrei, propaganda), o parte a populației a aderat la legionarism, cuzism sau vaidism. Această opțiune era întreținută și „de o mistică ce impresionează imaginația populară”.⁴⁴

Mulți însă, convinși de rolul regimului democratic, au respins curentele de extrema dreaptă, lucru recunoscut de ziarul „Sfarmă piatră” în ianuarie 1936: „Românul e oportunist din fire în sensul cel mai meschin al cuvântului. Democrația l-a educat pentru o politică de beneficii câștigate prin club și cu mijloace ușoare”.⁴⁵

Așadar, sub raportul convingerilor sau acțiunilor politice, mentalitatea colectivă a cunoscut o varietate de influențe, schimbătoare în timp și diferite ca intensitate. Toate aceste influențe au făcut ca aspirațiile maselor să fie fluctuante, acoperind tot spectrul curentelor politice.

Summary

The study analyses the public mood and mentalities of various social groups in Romania during the interwar period, and the manner these contributed to shaping the options and doctrines of different political actors.

⁴³ Grigore Gafencu, *op. cit.*, p. 33

⁴⁴ *Enciclopedia României*, vol. I, Buc., 1938, p. 966

⁴⁵ *Împotriva oportunităților*, f.a., în „Sfarmă piatră”, II, nr. 9 din 16 ianuarie 1936, p. 2